

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ ДО СЛУЖБОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мацевко Т.М.

Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

Федак Г.О.

Науковий центр Сухопутних військ
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

У статті розглядаються особливості мотиваційної сфери студентів кафедри підготовки офіцерів запасу вищих військових навчальних закладів у порівнянні з офіцерами запасу призваних за мобілізацією. Висунуто припущення про взаємозв'язок сформованості мотиваційної сфери професійної діяльності від розвитку цілісності системи майбутньої службово-педагогічної діяльності. Вирішення вищевказаних та інших суперечностей, на наш погляд, можливе лише за умови формування професійної готовності майбутніх офіцерів запасу у навчально-виховному середовищі до службово-педагогічної діяльності, у майбутньому. Кожен елемент організації та здійснення навчальної, виховної, професійної та інших видів діяльності майбутніх офіцерів запасу, в першу чергу, має бути спрямований на формування у студентів чітко означеної моделі майбутньої службово-педагогічної діяльності з її нормами, цінностями та ідеалами. Отже, метою нашого дослідження є визначення основних напрямів формування мотиваційних чинників до майбутньої службово-педагогічної діяльності студентів кафедри підготовки офіцерів запасу.

Ключові слова: професійна мотивація, особливості мотиваційної сфери, студенти кафедри підготовки офіцерів запасу, професійна готовність до службово-педагогічної діяльності, майбутні офіцери запасу.

Постановка проблеми. Успішність професійної діяльності майбутніх офіцерів запасу пов'язана зі змістом і рівнем інтенсивності прояву мотивів, цілей, умов і способів службово-педагогічної діяльності (далі СПД), які різняться залежно від етапів професіоналізації і кваліфікації фахівців.

Навчання студентів кафедри підготовки офіцерів запасу вищого військового начального закладу (далі ВВНЗ) є квазіпрофесійною діяльністю із засвоєння основних уявлень та схем нормативної майбутньої СПД. Її ефективність безпосередньо залежить від особливості формування та розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього офіцера запасу у процесі його професіоналізації.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Проблема розвитку професійної мотивації є пред-

метом постійної уваги дослідників. Загальні теоретичні питання професійної підготовки майбутнього офіцера з погляду формування системи військової освіти в Україні розглядалися у роботах М. Варія [2], О. Євсюкова [3], М. Коваля [6], М. Нецадима [8], В. Ягупова [11]. У багатьох теоретичних роботах розглядаються питання професійної специфіки мотивації праці, її структурно-ієрархічних характеристик, адекватності мотивів і цілей змісту і умов СПД [1; 4; 5; 7; 9; 10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Мотивація студентів кафедри підготовки офіцерів запасу залежить від спрямованості освітньо-виховного процесу на сучасні вимоги розвитку військової освіти, визначення обсягу і змісту навчання майбутніх офіцерів запасу, впровадження цілісної системи їх підготовки відповідно до освітніх стандартів вищої

військової освіти. Підвищення якості підготовки військових фахівців для Збройних Сил України та інших військових формувань на основі системної організації військової освіти, цілісності методології викладання, наукової обґрунтованості педагогічних принципів, покладених в основу процесу формування професійної готовності (далі ПГ) до СПД. Таким чином, сутність мотиваційної сфери студентів кафедри підготовки офіцерів запасу знаходиться у ступені зв'язку ПГ до виконання бойових завдань, відображеного в їх готовності до СПД, із суб'єктивними можливостями особистості майбутнього офіцера запасу.

Мета статті. Метою статті є визначення особливостей мотиваційної сфери студентів кафедри підготовки офіцерів запасу, яка впливає на якість засвоєння їх майбутньої СПД, а також встановлення та порівняння нормативних статистичних характеристик шкал методики В. Осьодла «Професійна мотивація» [9] для вибірки майбутніх офіцерів запасу віком від 19 до 22 років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотивація відповідає за реалізацію психологічної готовності до діяльності, у нашому випадку до СПД. Якщо мотиваційна сфера не сформована, то буде відсутня можливість для реалізації потенціалу особистості, оскільки, як указує Х. Хекхаузен, саме від мотивації залежить, як і в якому напрямку будуть використані різні функціональні здібності. Позитивна мотивація до діяльності, вольове прагнення стати професіоналом, дозволяє компенсувати навіть недостатній розвиток компонентів, створюючи передумови для їхнього доведення в процесі формування ПГ до СПД (наприклад, одержання необхідних знань і умінь) [10].

Список елементів, що включаються різними авторами до складу мотиваційної сфери (установки, потреби, цінності і т. п.) відбиває різноманіття підходів до феномену мотивації в цілому.

Для визначення особливостей професійної мотивації майбутніх офіцерів запасу ми користувалися методикою «Професійна мотивація» В. Осьодла, яка дозволяє визначити такі показники мотиваційної сфери: оцінка результатів праці (ОРП), рівень професійних домагань (ПД), інтернальність у сфері професійних досягнень (ІПД), розвиненість професійних інтересів і цінностей (ІІ), наявність життєвих цілей (ЖЦ) та загальної активності (ЗА) [9].

Сутність оцінки результатів праці полягає в тому, що вона характеризує переконання людини в тому, що коли професійна діяльність підлеглих за відповідні досягнення заохочується, тоді вона переживає значимість своєї праці, відповідальність, прагне до підвищення результатів праці, своєї кваліфікації, особистісного розвитку тощо. Високі показники за цією шкалою свідчать про суттєву роль «мотивуючого потенціалу праці». Низькі показники за шкалою свідчать про домінування зовнішньоорганізованої мотивації.

Шкала професійних домагань диференціює досліджуваних за характеристиками, які в психології мотивації пов'язують з прагненням до успіху чи уникнення невдач. Високі показники характеризують людей, у яких чітко виражена тенденція до досягнення успіху у професійній та інших сферах діяльності. Низькі результати

за шкалою характеризують людей, у яких прагнення до успіху виражено значно менше, готовність до діяльності, пов'язаної із подоланням труднощів, у них виражена слабо.

Інтернальність у сфері професійних досягнень близька до характеристики «локусу-контролю» і означає систему переконань особистості стосовно того, де знаходяться чи локалізуються сили, які впливають на результати її дій. Безумовно, що переконання стосовно можливості власного контролю і сам рівень здійснюваного самоконтролю і саморегуляції тісно пов'язані один з одним, хоча й не тотожні.

Шкала професійних інтересів і цінностей характеризує особливості розвитку професійних інтересів та цінностей у досліджуваних. Високі показники за шкалою свідчать про наявність у майбутніх офіцерів запасу інтересу, зацікавленості до СПД, яка сприймається ними не просто як виконання своїх обов'язків, але й має чітке мотиваційно-ціннісне значення.

Високі показники за шкалою життєвих цілей характеризують бачення досліджуваними перспективи, наявність чітких життєвих планів, способів їх досягнення, шляхів, якими прагне йти людина, а також ті об'єктивні й суб'єктивні ресурси, котрі для цього знадобляться. Низькі показники характеризують відсутність у досліджуваних належного внутрішнього цілепокладання і перспективи життєвого шляху. Можна стверджувати, що у професійній самореалізації особистості можуть виникати труднощі, оскільки відсутність такої перспективи не дає людині можливості організувати власне життя, планувати та реалізувати його.

На нашу думку, дослідження мотиваційної сфери майбутніх офіцерів запасу за вказаними показниками надасть можливість визначити особливості їх професійної мотивації та ПГ до СПД та стати основою для здійснення корекційного впливу у освітньо-виховному процесі ВВНЗ [7].

У дослідженні особливостей мотиваційної сфери брали участь 116 студентів віком від 19 до 22 років, що навчаються за різними спеціальностями на кафедрі підготовки офіцерів запасу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Статистична обробка отриманих даних проводилася за допомогою програм SPSS v. 10.0 і Microsoft Excel і включала показники варіаційної статистики (середнє значення і стандартне відхилення), кореляційний аналіз. Статистичні характеристики отриманих результатів та їх порівняння з показниками отриманих на вибірці офіцерів за даними В. Осьодла [5] наведені в таблиці 1.

Порівняльний аналіз психометричних характеристик показує, що для вибірки студентів характерні нижчі показники середніх значень за шкалами оцінок результатів праці, професійних інтересів та загальної активності при вищих показниках середніх значень за шкалами життєвих цілей та інтернальності СПД.

Такі значення можуть свідчити про домінування зовнішніх форм мотивації діяльності студентів над внутрішньою мотивуючою силою професійної діяльності, меншу сформованість суб'єктивного мотиваційно-ціннісного значення

ПГ до СПД, недостатній розвиток мотиваційних якостей, необхідних для здійснення СПД.

На нашу думку, це пов'язано, перш за все, з активним процесом формування у студентів образу майбутньої СПД у процесі їх навчання. Суб'єктивний образ ситуації СПД, бачення себе як професіонала в даній ситуації робить вирішальний вплив на здійснення діяльності. Суб'єктивний образ ситуації є регулятором ПГ до СПД, і від його особливостей багато в чому залежить ефективність СПД в цілому. Поки цей образ не отримав цілісного вигляду особистість не має сформованого бачення власної перспективи та напрямків формування ПГ до СПД, що не дозволяє останній стати провідним мотиваційним чинником. Підтвердженням цієї тези є й інші шкали. Так, вищі студентські показники середніх значень за шкалами життєвих цілей та інтернальності СПД за однакових показників за шкалою професійних домагань можливо пояснюються тим, що бачення студентів перспектив, життєвих планів, способів їх реалізації, об'єктивні й суб'єктивні ресурси, що для цього знадобляться, а також усвідомлення залежності досягнень у професійній та інших видах діяльності тільки від власних зусиль і здібностей є дещо ідеалістичними. Офіцери призначені за мобілізацією ці показники сприймають більш критично, спираючись на власний професійний та життєвий досвід.

Визначені особливості студентської вибірки майже не впливають на рівневі інтервали значень, за виключенням шкали життєвих цілей, де спостерігається значне відхилення середнього значення у вибірках, що розглядаються. Кількісні та відносні показники студентської вибірки за шкалами та рівнями представлені у таблиці 2.

Аналіз результатів дослідження вказує, в цілому, на середній рівень розвитку професійної мотивації студентів кафедри підготовки офіцерів запасу.

Звертаємо увагу, що тільки трохи більше одного відсотку досліджуваних мають високі показники за шкалою оцінки результатів діяльності. Маємо домінування зовнішньоорганізованої мотивації, механістичне управління з боку керівництва, низьку активність майбутніх офіцерів запасу щодо виконання функціональних обов'язків. Студенти переважно вважають, що будь-яка

праця має право на справедливу винагороду, але оскільки вона не забезпечується, то вони, як правило, вдаються до адаптивних моделей поведінки. Низькі та середні показники показують, що студенти, в основному, не знають і не розуміють наскільки ефективно вони виконують свої професійні обов'язки під час проведення практичних занять. Ці явища сприймаються як такі, що суперечать автономності та незалежності людини і тому ентузіазм та інтерес до діяльності суттєво знижуються.

Другим аспектом, на якому ми вважаємо доцільним зосередити увагу, є значна кількість студентів, які мають низькі показники за шкалою професійних інтересів. Із зазначеного випливає, що досліджувані при виконанні квазіпрофесійної діяльності не лише не переживають до неї інтересу, але й на ціннісно-смысловому рівні СПД не виступає як значима сфера самореалізації. Це ще раз підтверджує нашу думку, що майбутня СПД не має яскраво вираженого мотиваційного впливу на розвиток особистості майбутнього офіцера запасу як фахівця.

Такі результати дають підґрунтя для проведення корекційних навчально-виховних та психологічних заходів, бо найвагомим фактором, що стимулює продуктивну професійну реалізацію, має виступати саме особистісний фактор, який сприяє конструктивній самореалізації у професійній сфері. Кожне заняття, кожний виховний захід має бути спрямований на формування цілісного образу майбутньої СПД. При цьому слід постійно показувати місце і роль кожного студента – майбутнього офіцера запасу і військового професіонала у забезпеченні ефективного функціонування воєнної організації суспільства. Психокорекційні заходи, як індивідуального, так і групового впливу, мають бути спрямовані на знаходження особистісного сенсу, особистісного значення і цінності під час формування ПГ до СПД.

Висновок. Таким чином, ми визначили особливості мотиваційної сфери студентів кафедри підготовки офіцерів запасу ВВНЗ у порівнянні з офіцерами призначених за мобілізацією. Висунуто припущення про взаємозв'язок сформованості мотиваційної сфери СПД від розвитку цілісного образу майбутньої СПД. Встановлено, що мотивація професійної діяльності студентів перебуває у процесі формування ПГ і потребує активного

Таблиця 1

Статистичні характеристики

Показники		ОРП	ПД	ППД	ПІ	ЖЦ	ЗА
Максимальний бал		16	16	18	16	14	80
Студенти	Середні за шкалами	11,81	11,52	13,38	11,46	11,92	51,74
	Стандартні відхилення	2,91	1,94	2,07	2,97	2,16	9,73
Офіцери	Середні за шкалами	12,7	11,54	13,23	12,31	9,6	58,2
	Стандартні відхилення	2,52	1,82	2,3	2,8	1,81	8,34

Таблиця 2

Кількісні та відносні показники студентської вибірки за шкалами

Рівні прояву	Кількісні показники за шкалами				
	ОРП	ПД	ПІ	ЖЦ	ЗА
високий	1 / 0,86	20 / 17,25	19 / 16,38	19 / 16,38	17 / 14,66
середній	102 / 87,93	85 / 73,27	77 / 66,37	81 / 69,83	80 / 68,96
низький	13 / 11,21	11 / 9,48	20 / 17,25	16 / 13,79	19 / 16,38

навчально-виховного, педагогічного та психологічного корегуючого впливу.

Перспективи подальших розвідок. Основними напрямками подальших досліджень можуть бути визначення особливостей сформо-

ваності мотивації до СПД студентів залежно від курсів навчання та спеціалізації, а також формування психологічних програм формування ПГ до СПД майбутніх офіцерів запасу і аналіз їх дієвості.

Список літератури:

1. Бодров В. А. Психология и надежность: человек в системах управления техникой / В. А. Бодров, В. Я. Орлов. – М.: ИП РАН, 1998. – 288 с.
2. Варій М. Й. Морально-психологічний стан військ, його оцінка та підтримка на високому рівні: Монографія / М. Й. Варій // Відп. ред. Л. В. Сохань, Л. Ф. Бурлачук. – Львів: ВВП ДУ «ЛП», 1996. – 311 с.
3. Євсюков О. Ф. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. Ф. Євсюков. – Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2006. – 172 с.
4. Ильин Е. П. Мотивы человека: теория и методы изучения / Е. П. Ильин. – К.: Вища школа, 1998. – 292 с.
5. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности / В. И. Ковалев. – М.: Наука, 1988. – 192 с.
6. Коваль М. С. Формування індивідуального стилю професійного спілкування у майбутніх офіцерів пожежної охорони: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / М. С. Коваль / АПН України: Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1998. – 176 с.
7. Мацевко Т. М. Особливості професійної мотивації курсантів / Т. М. Мацевко // Наукові записки Харківського університету Повітряних сил імені Івана Кожедуба. Сер. Соціальна філософія, психологія / гол. ред. В. Афанасенко; редкол.: С. Бочарова, В. Будко, М. Горлач [та ін]. – Харків, 2009. – № 2(33). – С. 198-204.
8. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2004. – 36 с.
9. Осьодло В. І. Методика діагностики професійної мотивації / В. І. Осьодло // Філософсько-методологічні та соціально-психологічні проблеми реалізації людського фактору в умовах переходу Збройних Сил України до професійної армії. – Матеріали Всеармійської науково-практичної конференції 29 травня 2008 року. Частина І. – К.: НАОУ, 2008. – С. 214-216.
10. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен; [пер. с нем. Б. М. Величковского]. – М.: Педагогика, 1986. – 392 с.
11. Ягупов В. В. Військова дидактика: навч. посібник / В. В. Ягупов. – К.: ВПЦ: Київський університет, 2000. – 400 с.

Мацевко Т.М.

Национальная академия сухопутных войск имени гетмана Петра Сагайдачного

Федак Г.А.

Научный центр Сухопутных войск
Национальной академии сухопутных войск
имени гетмана Петра Сагайдачного

ОСОБЕННОСТИ МОТИВАЦИИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ЗАПАСА К СЛУЖЕБНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье рассматриваются особенности мотивационной сферы студентов кафедры подготовки офицеров запаса высших военных учебных заведений по сравнению с офицерами запаса призванных по мобилизации. Выдвинуто предположение о взаимосвязи сформированной мотивационной сферы профессиональной деятельности от развития целостности системы будущей служебно-педагогической деятельности. Решение вышеуказанных и иных противоречий, на наш взгляд, возможно лишь при условии формирования профессиональной готовности будущих офицеров запаса в учебно-воспитательной среде к служебно-педагогической деятельности, в будущем. Каждый элемент организации и осуществления учебной, воспитательной, профессиональной и других видов деятельности будущих офицеров запаса, в первую очередь, должен быть направлен на формирование у студентов четко обозначенной модели будущей служебно-педагогической деятельности с ее нормами, ценностями и идеалами. Итак, целью нашего исследования является определение основных направлений формирования мотивационных факторов к будущей служебно-педагогической деятельности студентов кафедры подготовки офицеров запаса.

Ключевые слова: профессиональная мотивация, особенности мотивационной сферы, студенты кафедры подготовки офицеров запаса, профессиональная готовность к служебно-педагогической деятельности, будущие офицеры запаса.

Matsevko T.M.

Hetman Petro Sahaydachnyi National Army Academy

Fedak H.O.

Scientific Centre of Land Forces

of Hetman Petro Sahaydachnyi National Army Academy

FEATURES OF MOTIVATION OF FUTURE RESERVE OFFICERS FOR SERVICE AND EDUCATIONAL ACTIVITIES

Summary

The article discusses the features of motivational sphere of students of the Department of preparation of reserve officers at military educational institutions in comparison with the reserve officers called up for mobilization. The supposition about the interrelation of formation of the motivational sphere of professional activity from the development of the integrity system of the future service and educational activities. In our opinion, the solution to these and other contradictions is possible only under condition of forming of professional readiness of future reserve officers to service and educational activities in the future. Each element of the organization and implementation of academic, educational, professional and other activities in the future reserve officers, primarily, must be aimed at developing the students clearly identified model of the future service and educational activities with its norms, values and ideals. So, the aim of our study is to define the basic directions of formation of the motivational factors for future service and educational activities of students of the Department of preparation of reserve officers.

Keywords: professional motivation, the features of motivational sphere of students of the Department of preparation of reserve officers, professional commitment to service and educational activities, future reserve officers.